يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ

رہبر فارسی

یعنی

فارسی بول چال

مع گفتگوئے فارسی

مؤلفہ

مولانا مشتاق احمد صاحب چرتھاولیؒ

مؤلف نصاب جدید عربی و فارسی

ناشر:- کتب خانہ اشاعت الادب دیوبند یوپی

سول ایجنٹ

مکتبہ تھانوی دیوبند

دیباچہ از مؤلف

بسم اللہ الرحمن الرحیم

نحمدہ و نصلی علی رسولہ الکریم

اما بعد تجربہ سے یہ بات پایۂ ثبوت کو پہنچ گئی ہے کہ اس وقت جو کتابیں مدارس اسلامیہ میں داخلِ نصاب ہیں۔ ان کے لئے خاص دماغ اور عمدہ نظام تعلیم کی ضرورت ہے لیکن اس زمانے میں نہ تو طلبہ کے دماغ اور اُن کے شوقِ علم کو دیکھا جاتا ہے اور نہ درستیِ نظامِ تعلیم کی طرف توجہ ہوتی ہے۔ خصوصاً ابتدائی تعلیم کی حالت تو نہایت افسوسناک ہے یہی وجہ ہے کہ جدید تعلیم یافتوں کی استعداد اکثر ناقص رہتی ہے۔ کیونکہ استعداد کا دارومدار ابتدائی حالت پر ہے اگر طالب علم کی ابتدائی حالت درست ہو گئی اور وہ شروع ہی سے اپنی تعلیمی زبان پر قادر ہو گیا تو آئندہ خود بخود پرواز کرے گا، اور کوئی رکاوٹ اس کی ترقی میں حائل نہ ہو گی۔

چنانچہ اسی غرض کو ملحوظ رکھ کر فارسی زبان کا قاعدہ اور عربی کے سات رسالے ابتدائی درجوں کے لئے شائع کئے گئے ہیں، جو بفضلہٖ تعالیٰ نہایت مفید ثابت ہوتے ہیں۔ اور اب فارسی نصابِ جدید کا دوسرا رسالہ "فارسی بول چال" شائع کیا جاتا ہے۔ جو انشاء اللہ تعالیٰ فارسی تحریر و ترجمہ کی مشق بڑھانے اور فارسی درسی کتابیں آسان کر دینے میں بے نظیر ثابت ہو گا۔

باقی طلبہ کا شوق اور استادوں کی توجہ ہر حالت میں ضروری ہے۔ صرف ورق گردانی سے تو علم خواہ کتنا ہی آسان کر دیا جائے نہیں آ سکتا۔

کتبہ خادم الطلبہ مشتاق احمد چرتھاولی۔

حامداً سبحانہ وتعالیٰ
حامداً ومصلیاً ومسلماً

فارسی بول چال

سبق یکم (۱)

او - آں	آنہا - ایشاں	تو	شما	من	ما
وہ	وہ کئی آدمی	تو	تم	میں	ہم
او رفت	آنہا رفتند	تو رفتی	شما رفتید	من رفتم	ما رفتیم

اردو میں ترجمہ کرو

آنہا آمدند　من والوم　شما آوردید　ما گفتیم　تو خوردی
او گریخت　ما نشستیم　تو کردی　آنہا نوشتند　ما گرفتیم

فارسی میں ترجمہ کرو

ہم نے لکھا　تم نے پڑھا　اس نے کہا　میں نے سنا　تو نے پکڑا
ہم کھڑے ہوئے　تم بیٹھے

سبق دوم (۲)

خانۂ او	خانۂ آنہا	خانۂ تو	خانۂ شما	خانۂ من	خانۂ ما
اس کا گھر	ان کا گھر	تیرا گھر	تمہارا گھر	میرا گھر	ہمارا گھر

پدر	مادر	پسر	دختر	برادر	خواہر	خود	خویش
باپ	ماں	بیٹا	بیٹی	بھائی	بہن	اپنا	اپنا

اردو میں ترجمہ کرو

پدرِ ما پسرِ او مادرِ تو دخترِ شما برادرِ من خواہرِ آنہا

پسرِ من دخترِ ما کتابِ خود قلمِ خویش

فارسی میں ترجمہ کرو

اس کی ماں تیرا لڑکا ان کا بھائی تمہارا باپ اپنا گھر

میری بہن ہماری بیٹی اپنا باپ اس کا لڑکا تیرا بھائی

سبق سوم (۳)

ش	شان	ت	تان	م	مان
اس کو۔ اس کا	ان کو۔ ان کا	تیرا۔ تجھ کو	تمہارا۔ تم کو	میرا۔ مجھ کو	ہمارا۔ ہم کو

اردو میں ترجمہ کرو

گفتمش زدمش زدندشان کتابِ خود دادمت پدرتان آمد

پسرشان گریخت دواتم شکست کتابت دریدم دیدیدمان اسپ شان خریدم

فارسی میں ترجمہ کرو

میں[1] نے اس کو دیا   انہوں[2] نے ہم کو مارا   میں[3] نے تجھے خط لکھا   انہوں نے مجھ کو نہ دیکھا
ان کا گھر گر پڑا   میرا لڑکا بھاگ گیا   ان کا باپ مر گیا   تیری لڑکی پڑھتی ہے   تمہارا باپ بیمار ہے
اس نے اس کو پکڑا   تو نے میری کتاب پھاڑ ڈالی   میں نے تیرا قلم توڑ ڈالا

سبق چہارم (۴)

اورا	آنہارا	ترا	شمارا	مرا	مارا
اس کو	ان کو	تجھ کو	تم کو	مجھ کو	ہم کو

اردو میں ترجمہ کرو

اورا دیدی   آنہارا شناختم   ترا زدند   شمارا گرفتم   مرا دادید   ترا آزمودم
آنہارا پروردم   مرا بخشیدی   شمارا بستم

فارسی میں ترجمہ کرو

تجھے میں نے دیکھا، ان کو تم نے پہچانا، مجھے تم نے مارا، تمہیں ہم نے پکڑا، اس کو میں نے دیا، ہمیں اس نے پالا، ان کو میں نے آزمایا، تجھے انہوں نے باندھا۔

سبق پنجم (۵)

است ہے		نیست نہیں ہے		بود تھا		نبود نہ تھا	
خامہ	کلاہ	قمیص	جامہ	پاپوش	پیر	طفل	زن
قلم	ٹوپی	کرتہ	کپڑا	جوتا	بوڑھا	لڑکا	عورت

[1] دادمش [2] زدندمان [3] خط نوشتمت اسی طرح سبق کے مطابق ہی ضمیریں لاؤ۔

اردو میں ترجمہ کرو

کتاب است خامہ نیست کلاہ است قمیص نیست پیر بود جواں نہ بود
طفل است زن نیست پاپوش نبود جامہ بود کتاب بود خامہ نبود

فارسی میں ترجمہ کرو

قلم ہے کتاب نہیں کرتہ نہ تھا ٹوپی تھی جوتہ ہے ٹوپی نہیں جوان تھا
بوڑھا نہ تھا لڑکا ہے عورت نہیں قلم تھا دوات نہ تھی ۔

سبق ششم (۶)

از	تا	بر	در	با	را
سے	تک	اوپر	میں	ساتھ	کو
	برائے	اسپ	آب	نان	
	واسطے	گھوڑا	پانی	روٹی	

اردو میں ترجمہ کرو

از صبح تا شام بر اسپ سوار است در خانہ رفتی دیر آمدی دیر اور از دی با پدر نشستم
بر کلاہ غبار است برائے مادر نان خریدم آب از دریا آوردیم

فارسی میں ترجمہ کرو

مسجد میں قرآن پڑھا گھر سے مدرسہ تک دوڑا سر پر ٹوپی نہیں ہے
میرے واسطے گھوڑا لایا روٹی میں نمک ہے پانی سے وضو کیا باپ کیساتھ نماز پڑھی

سبق ہفتم (٧)

چہ	چرا	چگونہ	کجا	کے	کہ	کرا	کدام	چند
کیا	کیوں	کس طرح	کہاں	کب	کون	کس کو	کونسا	کتنا

اردو میں ترجمہ کرو

چہ آوردید، چرا رفتی، چگونہ ہستی، برادر کجا ہست، او کے خواہد آمد، نان کہ آورد آب کہ برد، کدام کتاب میخوانی، چند برادر داری، کتابم کرا دادی۔

فارسی میں ترجمہ کرو

تو کیا لکھتا ہے باپ کہاں ہے اسکو تونے کیوں مارا یہ کونسا قلم ہے — وہ کسطرح آیا تونے میرا گھوڑا کس کو سونپا تو کونسی کتاب پڑھتا ہے۔

سبق ہشتم (٨)

ہنوز	امروز	امشب	فردا	اکنوں
ابھی۔ اب تک	آج کا دن	آج کی رات	کل آئندہ	اب
حالا	دی روز	دی شب	پس فردا	نیم روز
اب	کل گذشتہ	کل رات گذشتہ	پرسوں آئندہ	دوپہر
	پری روز	پری شب	ہیچ	
	پرسوں گذشتہ	پرسوں رات گذشتہ	کچھ	

اردو میں ترجمہ کرو

اکنوں میروم   حالا کجا میروی   امروز چہ کردید   دی روز کجا رفتہ بودی   پیرار سفر
ہم غائب بودی   امشب چہ خورم   دی شب ہیچ نخوردم   ایشاں پری شب آمدہ بودند
گاہ گاہ می آیند   فردا می رسم   پس فردا تعطیل است   من ہنوز گفتن نمی توانم

فارسی میں ترجمہ کرو

اب میں روٹی کھاتا ہوں   آج تعطیل ہے   کل زید آئے گا   سعید اب تک نہیں گیا
پرسوں تو کیوں نہیں گیا   کل رات میں نہیں سویا   پرسوں حمید جائے گا   آج رات کون مر

سبق نہم (۹)

بالا	فرود	پیش	پس	راست	چپ
اوپر	نیچے	آگے	پیچھے	دایاں	بایاں
	ایں جا	آں جا	راہ	دست	
	یہاں	وہاں	راستہ	ہاتھ	

اردو میں ترجمہ کرو

آسماں بالائے سر است   زمیں زیر قدم ما است   پیش تو اسپ است   پس او دیوار است
راہ راست برو دست چپ ببیں   ایں جا کرے ماند   آں جا چرا رفتی
پیش ما سعید نشستہ است . پس دیوار اسپ است . دست راست کیست   دست چپ چیست

فارسی میں ترجمہ کرو

میرے سامنے خالد کھڑا ہے تمہارے پیچھے سعید بیٹھا ہے ۔ درخت کے اوپر تو کیوں چڑھا نیچے آ وہاں کون سوتا ہے وہ یہاں کیوں آیا دائیں ہاتھ سعید ہے اور بائیں ہاتھ حمید ہمارے سامنے گھوڑا ہے تمہارے پیچھے گدھا ہے ۔

سبق دہم (۱۰)

دان	ستان	کده
قلمدان خاندان	گلستان بوستان	غمکده آتشکده
سرائے	زار	آباد
ماتم سرائے ۔ مہمان سرائے	گل زار لالہ زار	جلال آباد فیض آباد

اردو میں ترجمہ کرو

قلمت در قلمدانم نیست امروز آتش کده دیدم گلزار شما کجا است ترا در بوستان ندیده بودم خانۂ او ماتم سرائے شده از جلال آباد تا فیض آباد رسیدیم ۔ زلفش از خاندان شما است راہ گلستانِ شما کدام است دی شب بہ لالہ زار رفتہ بودیم

فارسی میں ترجمہ کرو

تم جہاں آباد سے کیوں آئے وہاں ہمارا خاندان نہیں وہ باغ تمہارا نہیں
انہوں نے ہماری پھلواڑی نہیں دیکھی یہ ہمارا غمکدہ ہے
میرے جزدان میں ان کا چاقو نہ تھا

سبق یازدہم (۱۱)

گاہ	گاہے	ہرگاہ	ناگاہ
وقت	جگہ ۔ کبھی	جس وقت	اچانک
	بیگاہ	پگاہ	شکارگاہ
	بے وقت	صبح کا وقت	شکار کی جگہ

اردو میں ترجمہ کرو

ترا گاہے ندیدہ ام   پگاہ در خانہ رفتم   بے گاہ آں جا رسیدیم   امروز کجا بودی
بشکارگاہ رفتہ بودیم   ناگاہ برادرم آمد   ہرگاہ مے روی مے روم

فارسی میں ترجمہ کرو

ہم صبح کے وقت مسجد میں گئے   تم وہاں بے وقت پہنچے   اس کا لڑکا اچانک مر گیا
تو نے مجھے کبھی دیکھا ہے   کبھی نہیں دیکھا   تو یہاں بے وقت کیوں آیا
جس وقت تم آؤ گے میں سو جاؤں گا

سبق دوازدہم (۱۲)

ایں	ایناں	اینہا	آں	آناں	آنہا
یہ	یہ سب	یہ سب	وہ	وہ سب	وہ سب

اردو میں ترجمہ کرو

ایں قلم آں دوات   نہ ایں است   نہ آں است   ایں چیست   آں کیست
اینہا کے آمدہ اند   آں کجا رفتہ اند   مکتب آں ست

مسجد این است   ایں گربہ از من است   نام ایں چیست   آں سگ از کیست

فارسی میں ترجمہ کرو

وہ کون ہے   وہ کیا ہے   وہ لوگ کون ہیں   مدرسہ یہ ہے   مسجد وہ ہے۔
یہ گدھا تمہارا (تم سے) ہے   یہ کتاب تم کو کس نے دی ہے   یہ کتا اس کا (اس سے) ہے۔
یہ لوگ کیوں آئے ہیں   وہ کب گئے ہیں   یہ گھوڑا کس کا (کس سے) ہے۔

سبق سیزدہم (۱۳)

ہم	ہمہ	ہمیں	ہماں	باہم	سخن	طفل
بھی	سب	یہی	وہی	آپس میں	بات	لڑکا

اردو میں ترجمہ کرو

ہمیں است   ہماں بود   من ہم آنجا بودم   امروز ہمیں کتاب خوانند   ہم دوات ہم غذا
ایں ہماں کتابست کہ دی روز خریدہ بودم   مسجد ہمیں ست   مدرسہ ہماں ست
ہمہ مرداں نشستند و باہم سخن گفتند   من ہم آں جا می روم   تو ہم برو
در مدرسہ ہمہ طفلاں حاضر بودند

فارسی میں ترجمہ کرو۔

مدرسہ یہی ہے   مسجد وہی ہے   بھائی بھی آیا بہن بھی   میں یہیں (اسی جگہ) بیٹھونگا
گدھا بھی تھا اور گھوڑا بھی   یہ وہی کتا ہے   یہ وہی بلی ہے   ہم سب کل لاہور جائینگے
آؤ ہم آپس میں باتیں کریں   تم آپس میں نہ لڑو   سعید بھی گیا اور وحید بھی

میں سوتا ہوں   تم بھی سو رہے ہو   تم وہاں کب چلو گے   یہ سب بچے وہیں جا رہے ہیں

سبق چہاردہم (۱۴)

کسے	چیزے	دیگرے	دمے	کارے
کوئی کوئی	کچھ	کوئی دوسرا	ایک دم	کوئی کام
اندرون	اندروں	بیرون	بیرون	
اندر	اندر	باہر	باہر	

اردو میں ترجمہ کرو

بتو گفت   بمن کے گفت   ترا به باغ چه کار است   کارے نیست   آں جا چه کردی
چیزے خوردہ بودم و بخانه آمدم   از کجا آمدید   از اندرون آمدیم   چه شد که ترا بیروں گذاشتند
اندروں خانه زناں بودند   یکے رفت دیگرے آمد   از مردے خبرے شنیدم
سگے دیدم و از خانه بیرون آمدم   مردے از غیب بیروں آید و کارے کنند

فارسی میں ترجمہ کرو

دم بھر یہاں بیٹھا   ایک شخص باہر سے آیا   اس نے کوئی کام نہیں کیا   ایک خبر
دی اور چلا گیا   میں اندر گیا   وہاں ایک کتا دیکھا   میں نے اسے مارا اور وہ باہر
چلا آیا   مجھے اس سے کوئی کام نہیں   یہ کہیں کوئی دوسرا ہوگا   مسجد کے اندر کوئی نہیں۔
ایک فقیر دروازے پر کھڑا ہے۔   اس کو روٹی دے   میں تجھ سے ایک بات کہوں گا

سبق پانزدہم (۱۵)

کسیکہ	کسانیکہ	مردیکہ	آنکہ
جو شخص کہ	جو لوگ کہ	جو مرد کہ	وہ کہ
ہر کہ	ہر چہ	آنچہ	ہر آنچہ
جو کہ	جو کچھ	جو کچھ	جو کچھ

اردو میں ترجمہ کرو

شد آنچہ شد ہر کہ کار کرد بدولت رسید ہر چہ خواندی از بر نیست کسیکہ صبح در بازار بود از ما کتابے گرفت آنکہ شام باشما بود از من اسپ خرید ہر چہ اسلم از شما گرفت بہ اکرم داد مردیکہ از ما اسپ خرید برادرت بود کسانیکہ دی روز ایں جا بودند بلاہور رفتند ہر چہ کردید شما کردید آنچہ بمن دادی پسرت را بخشیدم ۔ کسیکہ پیش شما نشستہ بود کدام کس بود

فارسی میں ترجمہ کرو

جو کچھ ہوا میں نے سنا گذرا جو کچھ گزرا جو تیرے سامنے آئے اُسے سلام کر جن لوگوں کو ہم نے صبح دیکھا تھا ۔ ملتان گئے جو گھوڑا تم نے خریدا تھا ، کیوں بیچ دیا وہ کون ہے جو تمہارے پیچھے بیٹھا ہے جس عورت نے مجھ سے کتاب لی وہ تمہاری بہن تھی جو ٹوپی کہ ہم نے خریدی تھی گم ہو گئی جو کچھ تم کرو گے میں کروں گا ۔ جو یہاں آیا سو گیا جس نے میرا جوتا چرایا تھا اس کو میں نے پہچان لیا جو چیز کہ مجھ کو پسند آئے گی خریدوں گا ۔ جس لڑکے نے تمہاری کتاب گم کر دی ہے حاضر ہے جو تم نہیں کرتے ہو کیوں کہتے ہو جو کچھ میں نے اکرم کو دیا اس نے اسلم کو بخش دیا ۔

سبق شانزدہم (۱۶)

مرد	مرداں	زن	زنان	سگ	سگاں	سال	سالہا	کار
کارہا	بندہ	بندگاں	درخت	درختاں	خرد	خرداں	بزرگ	بزرگاں

اردو میں ترجمہ کرو

مرداں آمدند وزناں رفتند   سگاں را کہ بست   سالہا گذشت کہ کراچی نہ رفتم

حمید درختاں را بُرید   بندگانِ خدا را میازار   بایں کارہا غرض ندارم

پسران شما چہ می کنند   از خرداں خطا و ز بزرگاں عطا

فارسی میں ترجمہ کرو

برس گذر گئے کہ میں نے آپ کو نہیں دیکھا   بزرگوں کا ادب کرو   چھوٹوں پر رحم کرو۔

درختوں کو نہ کاٹو   کتے آپس میں لڑتے ہیں   عورتیں گھر سے باہر نہیں آئیں   بچے روتے ہیں۔

ہمارے لڑکے مدرسہ میں پڑھتے ہیں   ان کاموں میں کونسا بہتر ہے   میں جو لیتا ہوں تمہیں کو دیتا ہوں

سبق ہفدہم (۱۷)

کم	کم تر	کم ترین	خرد	خرد تر	خرد ترین	بزرگ	بزرگ تر
کم	زیادہ کم	سب سے کم	چھوٹا	بہت چھوٹا	سب سے چھوٹا	بڑا	بہت بڑا
بزرگ ترین	کہ	کہتر	کہترین	بہ	بہتر	بہترین	خیلے خوب
سب سے بڑا	درتر میں چھوٹا	بہت چھوٹا	سب سے چھوٹا	اچھا	بہت اچھا	سب سے اچھا	بہت اچھا
		بغایت فربہ	از حد	ازبس	بسیار خوب		
		بہت موٹا	بہت ہی	بہت سی	بہت اچھا		

اردو میں ترجمہ کرو

کم است آنچہ بمن دادی بجستند بسیار و کم یافتند کمتر ازیں نیست سعید از من خرد تر است من از و بزرگترم ازیں بہ بہتر خواہد بود خرد ترین ایشان بزرگ ترین ما بہترین ما کہترین شما کتاب خیلے خوب است او بغایت فربہ است رنگش از بس سفید بود امروز بسیار خوب نوشتی کلاہت از بس کہنہ است کسیکہ پیشِ شما خرد است پیشِ ما بزرگ است کم تر ازیں نے گیرم ——— +

فارسی میں ترجمہ کرو

تھوڑا کھاؤ بہت پڑھو میرا قلم بہت اچھا ہے تیرا بھائی مجھ سے بڑا ہے۔ میں اس سے بہت چھوٹا ہوں یہ گھوڑا بہت ہی تیز ہے پانی بہت ہی گرم ہے۔ وہ ہم میں سب سے بڑا ہے اس کا رنگ بہت ہی سفید تھا ہم میں سب سے اچھے (ہمارے بہترین) ان کے سب سے برے (اُن کے بدترین) ہیں

سبق ہشت دہم (۱۸)

چو	اگر	چوں	چنیں	چناں
مانند	جب	جو-مانند-اگر-کس طرح	اِس جیسا	اُس جیسا
ہمچنیں-ہمچو	ماہ	سیاہ		
اسی طرح	چاند	کالا		

اردو میں ترجمہ کرو

چوں بمدرسہ رسی استاد را سلام کن چوں تو کسے را نہ دیدم اکنوں چنانی چنین

است یا چناں   چنیں کارہا چرا مے کنید   ریشش چوں ماہ است و دلش سیاہ گردنش ہمچناں شد کہ بود   برادرم ہیچ تو مے نویسید   غلط مکن   در کتاب ہمچنیں نوشتہ است   شما ہم چنیں فرمودہ بودید   ہم چناں کردم کہ از شما شنیدم   چون وچرا مکن   من چنیں نگفتہ بودم

فارسی میں ترجمہ کرو

جب تو گھر میں آتے ماں باپ کو سلام کر   اس کی آنکھیں بلی جیسی ہیں   بزرگوں نے ایسا فرمایا ہے   ایسا ہی کر جیسا کہ میں نے کہا   تمہارے گھوڑے جیسا میں نے کبھی نہیں دیکھا   یہ ویسا ہی ہے جیسا کہ تم چاہتے تھے   نہ ایسا ہے نہ ویسا   میں نے جب شیر کو دیکھا زمین پر گر پڑا   تم نے ایسا فرمایا ہے -

سبق نوزدہم (۱۹)

زر	کف	دست	دندان	ریش	موئے	بینی	بُن	دہان	شکم	شتر	فیل
سونا	ہتھیلی	ہاتھ	دانت	ڈاڑھی	بال	ناک	جڑ	منہ	پیٹ	اونٹ	ہاتھی

اردو میں ترجمہ کرو

آبِ زر   کفِ دست   دندان سگ   موئے ریش   سوراخ بینی   گردن شتر   بُن درخت   دُم خر   کف پا   پسرِ حمید   پدرِ سعید   پائے فیل - بآبِ زر نوشتم   بر کفِ دست چہ مالیدی   پسرِ حمید بمدرسہ رفت   پدرِ سعید از بازار چہ آورد   دندانِ سگ را نگاہ کن   چشمِ ما روشن دلِ ما شاد .

فارسی میں ترجمہ کرو

گھوڑے کی دم ناک کا بال گدھے کا منہ حامد کا لڑکا وحید کا باپ کتے کی دم
بلی کی ناک زید کا گھر ہاتھی کے دانت اونٹ کا پیٹ درخت کے نیچے۔
کون بیٹھا ہے محمود کا لڑکا لاہور گیا بکر کی لڑکی تمہارے گھر گئی تھی اسلم کا بھائی کہاں
گیا ہے اکرم کی ماں کیوں روتی ہے میں نے سعید کا گھوڑا خریدا ہے۔ تمہارے کتنے
دانت ہیں۔

سبق بستم (٢٠)

نو	کہنہ	تاریک	روشن	اندک	بسیار	دراز
نیا	پُرانا	اندھیرا	اجالا	تھوڑا	بہت	لمبا
کوتاہ	زشت	زیبا	برگ	گل	رخت	
چھوٹا	بُرا	اچھا۔خوبصورت	پتّا	پھول	اسباب	

اردو میں ترجمہ کرو

خطِ خوب نوشتی رختِ کہنہ فروختہ بودم ایں کلاہِ نو از کیست او نامِ نکو گذاشت۔
در شب تاریک کجا می رفتی روئے زشت نخواہم دید ایشاں بروزِ روشن اینجا ہیچ نمی بینند۔
ایں برگ سبز از کجا آوردہ بر تختہ سیاہ کہ نوشتہ در وقتِ اندک چہ خواہی کرد از قدِ کوتاہ و
زبانِ دراز پناہ بخدا مالِ بسیار بدستم آمد امروز گل زیبا دیدم۔

فارسی میں ترجمہ کرو

اس نے پرانی ٹوپی بیچ دی، یہ کتاب تم نے کہاں سے خریدی، میں اندھیری رات میں رستہ بھول گیا

آج نیا گل کھلا پرانے درخت کو جڑ سے اکھیڑ دو تیری صورت سے کیا بھلا ہوتی میں یہاں روز روشن میں کچھ نہیں دیکھتا تو اندھیری رات میں کیا دیکھے گا ہم نے گرم روٹی کھائی اور گرم پانی پیا

سبق بست و یکم (۲۱)

شیریں	تلخ	ترش	خام	پختہ	توانا	ضعیف
میٹھا	کڑوا	کھٹا	کچا	پکا	طاقت ور	کمزور
چابک	تنبل	لاغر	فربہ	دروغ	کج	راست
چالاک	سست	دُبلا	موٹا	جھوٹ	ٹیڑھا	سیدھا، سچ
ابلہ	دانا	پیر	کوچک	بزرگ	پست	بلند
بے وقوف	عقلمند	بوڑھا	چھوٹا	بڑا	نیچا	اونچا

اردو میں ترجمہ کرو

آب شیریں نوشیدم ، سعید خیال خام می بست سخن دروغ مگو ایشاں براہِ کج رفتہ بودند ہر کہ سخن شیریں گفت جواب تلخ نشنیدم ایں انارِ خام از کہ گرفتی من سیب پختہ از بازار آوردم لاغر دانا بہ از ابلہ فربہ انارت شیریں است یا ترش اسپ چابک از کجا بدست آید آں مردِ پیر ہمچو تنبل راہ پیدا او کوچک و بزرگ بسلامت

پیر و جواں خرد و کلاں آمدہ اند پسرم توانا است و پدرم ضعیف

براہِ کج چرا ہمی روی براہ راست برو اگرچہ دور است

فارسی میں ترجمہ کرو

یہ چالاک گھوڑا کس کا کس ہے؟ تمہارا بھائی سست آدمی ہے یہ بوڑھی

عورت تمہاری ماں ہے اس کا جوان لڑکا آج رات مر گیا وہ تم سے چھوٹا ہے یا بڑا۔ نہ یہ بوڑھا ہے نہ جوان جھوٹ سچ جو کچھ دل میں آیا کہا دبلا گھوڑا چالاک ہے میرا چھوٹا بھائی گھر میں گیا ہے اس طاقتور لڑکے نے اس بوڑھے آدمی کو مارا یہ اونچا مکان کس کا ہے نیچی جگہ نہ بیٹھ اس موٹے آدمی نے تم سے کیا کہا تھا جب چلو سیدھے راستے چلو نیچے اوپر نگاہ نہ کرو میرا بدن دبلا ہو گیا وہ جھوٹ اس سچ سے مجھ کو پسند آیا۔

سبق بست و دوم (۲۲)

یک	دو	سہ	چہار	پنج	شش	ہفت	ہشت	نہ	دہ
ایک	دو	تین	چار	پانچ	چھ	سات	آٹھ	نو	دس

انگشت	جہت	درویش
انگلی	طرف	فقیر

اردو میں ترجمہ کرو

یک جان دو قالب سہ روز چہار درویش پنج انگشت شش جہت ہفت روز ہشت کس نہ ماہ دہ سال یک شب آں جا بودم۔

سعید تا دہ روز بیمار بود خدا پنج انگشت یکساں نہ کرد مہمان عزیز است مگر تا سہ روز ما ہشت کس آنجا رسیدیم یک ہفتہ ہفت روز چہار ہفتہ یک ماہ۔

شش جہت ایں است، راست، چپ، پیش، پس، پائیں، بالا۔

چہار سمت ایں است شمال، جنوب، مشرق، مغرب۔

پنج انگشت ایں است، خنصر، بنصر، وسطیٰ، سبابہ، ابہام

فارسی میں ترجمہ کرو

دو عورتیں تین مرد چار بچے پانچ گھوڑے چھ ہاتھی سات شیر
آٹھ کتے نو بلیاں میں ایک رات دہلی رہا ہم چھ دن تک مدرسہ نہیں گئے
تو نے تین کتابیں ہمیں دی تھیں پانچ لڑکوں نے سات کتابیں مول لی تھیں، ان
چار مکانوں میں نو آدمی رہتے ہیں ہم نے آٹھ کرسیاں دو کمروں میں رکھی ہیں انہوں
نے سات دن تک کچھ نہیں کھایا میں پانچ وقت نماز پڑھتا ہوں پانچوں انگلیاں برابر نہیں

سبق بست وسوم (۲۳)

یازده	دوازده	سیزده	چهارده	پانزده	شانزده	هفده	هیژده
گیاره	باره	تیره	چوده	پندره	سوله	ستره	اٹھاره
نوزده	بست	سی	چهل	پنجاه	شصت	هفتاد	هشتاد
انیس	بیس	تیس	چالیس	پچاس	ساٹھ	ستر	اسی
	نود	صد	پیشیں	ثانیه	دقیقه	ساعت	
	نوے	سو	ظهر	سکنڈ	منٹ	گھنٹہ	

اردو میں ترجمہ کرو

دنیا پنج روز است یک انار وصد بیمار از پنجاه سال دریں شہر مے باشم
سی و یک سال بہ لاہور بودم در دست و پا ہمہ بست انگشت است ده در
دست و ده در پا از سی تا شصت شمرده ام چهل سال عمر عزیزت گذشت در
نماز پنج وقت ہفده رکعت فرض است وقت صبح دو رکعت وقت پیشیں
چہار رکعت وقت عصر نیز چہار رکعت وقت شام سہ رکعت وقت خفتن چہار رکعت
و سہ رکعت وتر ہم واجب است شصت ثانیہ یک دقیقہ -

شصت دقیقہ یک ساعت　بست و چہار ساعت یک شبانہ روز　سی روز یک ماہ
دوازدہ ماہ یک سال　صد سال یک صدی

فارسی میں ترجمہ کرو

سو چوہے اور ایک بلی　میں نے آج بارہ گھوڑے دیکھے　کل پندرہ آدمی تمہارے گھر آئے تھے　میں اٹھائیس سال کابل میں رہا　میرا بھائی اڑتیس سال سے اس شہر میں رہتا ہے　سترہ آدمی کل ملتان چلے گئے　مدرسہ میں انتالیس لڑکے اور چالیس لڑکیاں ہیں　آج پچیس حاضر ہیں اور اٹھائیس غیر حاضر ہیں۔
اس سال ماہ رمضان کے تیس روزے تھے　میرے لڑکے نے پندرہ روزے رکھے۔
بائیس سے چھتیس تک شمار کرو　خدا تعالےٰ کے ننانوے نام ہیں

سبق بست و چہارم (۲۴)

یکم	اولین	نخستین	آخرین
پہلا	سب سے پہلا	سب سے پہلا	سب سے پچھلا
پنجم	دہم	بستم	بست و پنجم
پانچواں	دسواں	بیسواں	پچیسواں
	سی و ہفتمین	چندم	
	سینتیسواں	کتنا واں، کتنا ویں، کونسا، کونسی	

اردو میں ترجمہ کرو

امروز چندم ماہ است　مے گویند غرہ است　غرہ چہ باشد　یکم ماہ را غرہ مے گویند

آخریں روز ہر ماہ راسلخ   دہم ایں ماہ عید بودہ است   بہ بست و پنجم دسمبر تعطیل مے بود

دہم ماہ محرم عاشورہ است   ہفتمیں روز ہفتہ آدینہ است   امروز بست و پنجم۔

ماہ رمضان است   بہ ہفدہم ایں ماہ پشاور خواہم رفت   اولیں روز آنجا بودم۔

ازیں جماعت بچہ سی و ہفتمیں غیر حاضر است   اول کسیکہ بمیدان آمد بستمیں جوان ایں

فوج بود   نخستیں دشمنے کہ رو بما آورد فیلے بود سفید

فارسی میں ترجمہ کرو

آج رمضان کی پانچویں ہے   تم صفر کی چوبیسویں کو آئے تھے   اس جماعت کا

پندرھواں لڑکا غیر حاضر ہے   جمعہ کے دن ذالحجہ کی نویں تاریخ تھی   میں ذی قعدہ

کی پہلی تاریخ کو ملتان گیا تھا   پہلا آدمی جو میرے ساتھ لڑا تمہارا سب سے چھوٹا

بھائی تھا   اس ماہ کی چوتھی تیرھویں بائیسویں اٹھائیسویں تاریخ کو چھٹی ہے۔

اس کتاب کے سولھویں صفحہ کی چوبیسویں حکایت پڑھو۔

ضروری و کارآمد جملے

ایں جا بیا   آں جا برو   نام شما چیست   کیستی و از کجا می آئی   ایں جا چرا آمدی

سخنم گوش کن   خانۂ تو کجاست   ایں چیست   ایں از کجا گرفتی   پیشِ من بنشیں

کجا می روی   و باز کے می آئی   بدست چہ داری   چرا گریہ مے کنی   خاموش باش

من تشنہ ام آب بیار   من گرسنہ ام نان بیار   من سیر شدہ ام   امروز

تپ کردہ ام   دوا بنوش   امروز چگونی؟   شکر خدا از دیروز بہترم   امروز ہیچ

نخوردہ ام   مرا چہ می گوئی   ہیچ نے گویم

ایں کتاب از کیست   از برادر من است   چہ می خوانی   درس خود می خوانم

کدام کتاب مے خوانی آں کردی سوز دیدہ بودی برادرت کجارفت بمدرسہ رفتہ است نزد ما کے خواہی آمد فردا پس فردا امروز چرا دیر کردی من خدمت پدر بودم پدرت چہ مے کرد در مسجد نشستہ بودم پیش او کہ بود امام مسجد شخصے دیگر آں شخص را مے شناسی؟ بلے مے شناسم پیش ازیں او را دیدہ؟ بلے چند بار دیدہ ام[۱]۔

امروز چہ کار بازار رفتہ بودم ہمراہ تو کہ بود پدرم بود از بازار چہ خریدہ برائے قمیض پارچہ خریدم بخدمت شما فردا حاضر مے شوم چرا دی روز نیامدی۔ کارہائے بسیار پیش آمدہ بود پری روز چرا غائب بودی بیمار بودم بکدام مرض مبتلا بودی بدرد سر۔

کتابم کجا رفت حامد تو دیدی من چہ دانم من گفتن نے توانم۔ باشستن نے توانیم پس پس بیا پیش پیش برو من پیش تو نشستہ ام برادرم آمد، سیب بگفت بدست راست چہ داری بدست چپ بردگر او سیب مے خورد من شیرے خورم ساعت آرام بگیر با من ہیچ مگو امروز باکسے کلام نخواہم کرد اسپ خود فرد ختم چہ مے اندیشی ترا ہنوز نشناختہ ام۔

احمد خط نوشت ہمہ سلامش کردند تو درس گرفتی محکم بگیر زود بنویس دوات بیا از خانہ برآ ایں بنویس۔

او خط مے نویسد حامد کجا مے روی خیلے بلند است احمد کجا ماند پس پس مے آید یکے حرف مے زند گاہ گاہ مے رویم۔

بیائید بشنوید با شما گفتگو کردم در قفس چیست عجب مرغ خوش الحان ست کار خود را با نجام رسانیدی زود بیا زود بیار اگر زود ترمے کنی

---

[۱] کسی سے باتیں کر رہا ہے ۱۲؎

کار از تو مے گیرم[1] بندہ امروز بہ لشکر رفتہ بودم راہ گم کردم بسیار سرگرداں شدم شما بخانہ رفتہ بودید ایں کیست کہ بزمیں افتادہ بے چارہ حمال[2] است بسیار خستہ شدہ بارش خیلے گران بود از پشت انداختہ بسایہ درخت آرام مے گیرد پیشِ خدمت شما کجاست بازار رفتہ ہم پائے[3] آغا رفتہ پے کارے رفتہ درون است خانہ را صفا مے دہد خود شما چنیں کارہا چرا مے کنید پیش خدمتہا[4] سلیقہ ندارند پسر شما چہ می کند غذا مے خورد می آید چہ میخوانید ہماں کتاب دیروزہ است برادر شما چہ مے خواند ہمیں کتاب مے خواند ہر چہ او می خواند من ہم مے خوانم حالا می روید باز شمارا کے مے بینم فردا شما چرا می روید چرا نروم اگر من نہ روم او مے آید اگر صورت این است من ہم بردم اگر ایں کار کردی گو تے از میدان ربودی۔

ہر چہ او مے کند من ہم مے کنم باراں مے بارد بیائید درون بنشینیم پیش بندہ چرا نے نشینید پہلویم بنشینید۔

آغا ہر چہ کردید شما کردید من ہم ہماں فکر ہستم ایں بسیار خوب است اگر نہ چنیں ست شما بفرمائید خیرست؟ امروز متفکر بنظر می آئی فکر چیست؟ فضل خدا است شما، ہیچ فکر نہ کنید خاطر جمع باشید آرام بنشینید من اوّل بشما گفتہ بودم پیش ہم گفتہ بودم او پیش تر بمن گفتہ بود غیر آخر خود مے بنید۔

امسال خیلے گرانی ست سال گذشتہ ایں حال نہ بود سال آئندہ ارزانی می شود دیروز او را دیدم پری روز خودش ایں جا بود پری روز خبر ندارم امروز ہلال خواہد برآمد امشب شب ماہ است فردا دعوت شما است فردا فرصت نہ دارم پسِ فردا یا پس پس فردا۔

[1] یعنی کام واپس لے لوں گا ۱۲ [2] مزدور ۱۲ [3] ہمراہ، ساتھ ۱۲ [4] نوکر ۱۲

دی شب نیامدید پری شب ہم غائب بودید امشب ہمیں جا باشید
فردا شب مے آیم پاسے از شب گذشتہ بود قدرے از شب باقی بود ۔
نصف شب بر آسمان روشنی چہ بود شہابہ[1] باشد دو روز تعطیل است ۔
بیائید سیر باغ کنیم ۔

ایں قدر فرصت ندارم صباح زود برویدا احمد کے ایں جا می آید گاہ گاہ
مے آید حالا ایں جا بود ساعتے پیش از شما رفتہ صبح و شام مے آید ہنوز نیامدہ
ساعتے پس خواہد آمد حالا مے روم کے رفتن مے توانید زنہار نے گزاریم ۔
بگزارید بروم باز مے آیم ہر گاہ شما می آئید من ہم می آیم درزمستان قریب
چاشت مدرسہ وا مے شود پایان روز رخصت مے شود وقت رخصت ساعت
چار است در تابستان صبح وا مے شود کہ ساعت شش باشد نیم روز تعطیل
مے شود کہ ساعتِ دوازدہ است ۔

سعید بیا کتاب خود بیار بہ بینیم چہ خواندہ اگر یاد داری چرا نمی خوانی ۔
محمود تو بگو اگر می دانی چرا نمی گوئی درست بخواں غلط مکن درکتاب ہمیں نوشتہ
کاتب غلط کردہ قلم بگیر و درست کن ورق بگرداں ہر چہ خوانی فہمیدہ بخواں ۔
بہ آہستگی بخواں طوطی وار از بر کردن فائدہ نہ دارد

بمطلب نرسیدن و الفاظ از بر کردن حاصل چیست ؟ بخواں ہنوز رواں نشدہ
نام شما چیست ؟ حامد نام پدر شما چیست ؟ محمود عمر شما چہ قدر باشد ؟
چہاردہ سالہ کلاہ بر سر درست بگذار چرا کج گذاشتی بنشیں و درست یاد کن
پیش رویم بنشیں پشت سرم چرا نشستی بیا بہ پہلوئے احمد بنشیں ۔
ہاشم را آواز کن دریں ماہ دو سہ روز غیر حاضر بود رشید ہفت روز نبود ۔

[1] ستارہ ٹوٹنے والا ۱۲

تا توانید شما غیر حاضر نباشید وقت رخصت قریب ست در ساعت چہار پنج دقیقہ باقی ست اجازت ست؟ بیروں روم آب خوردہ بیایم بر دستِ خود بیار بہ بینم چہ نوشتی ایں نسبت بادبہتر ست ایں سطر خوب نوشتہ کرسیِ ایں قدرے درست نشستہ ایں حرف بے قاعدہ است بخواں ایں چہ لفظ است ہجا کردہ بگو ایں فقرہ چہ معنی دارد؟ چہ طور بگویم ہنوز طفلم قدرے خواندہ ام۔ رفیقت نیم صفحہ مے خواند۔

ہیچ شرم نداری محمود تو مے توانی ایں را بخوانی بلے چرا نے توانم ایں لفظ کرم ست آفریں آفریں کرسی بگیر و بنشیں۔

سعید سعادت مند پسرے ہست درس ہر روزہ اش یاد مے کند اکنوں سوادش روشن شدہ خیلے محنت کش ست در اندک مدت استعداد بہم رسانیدہ مے توانی بفارسی حرف بزنی نمی توانم چرا بہ فارسی حرف نمی زنی ربطے بزبان فارسی ندارم زبان فارسی خیلے دشوار ست لاکن عجب زبان شیریں ست شدم ممکن ہر چہ بتوانی بفارسی حرف بزن ہمیں طور مشق مے شود بیا بفارسی حرف زنیم و یکبا دستِ ترکِ ہندی کنیم۔

جناب آغا کاردم گم شد کجا گذاشتہ بودی احمد تو دیدی من چہ خبر دارم دیگر کہ بردازیں جا، آخر دزد نمی افتد ایں جا جناب آغا ہاشم کتابم گرفتہ نے دہد پیشِ من بیار ہاشم چرا با محمود منازعت کردی چرا بر دم جنگ مے کنی آخر او چہ گفتہ بود بتو بسیار بیباک شدہ دیگر بار شکایتت بگوشم نرسد و الا سخت گوشمالت مے دہم۔

احمد چہ مے کنی خاموش نے مانی مگر نے ترسی مے بینم یک ساعت

لہ خوش خطی ۱۲ ٹہ سیاہی ۱۲ سہ فارسی میں گفتگو کر سکتے ہیں ۱۲ سہ یک بارگی ۱۲

بہ آرام نمی نشینی دیگر بارہ بہ آنجا نزوی چرا خندہ مے کنی خیلے گستاخ شدہ بسیار بے ادب ہستی یک گوشہ بہ آرام بنشیں بیا کہ ترا پیشِ اخوندت[۱][۲] برم معاف کنید آغا باز چنیں حرکت نخواہم کرد یکے کہ سزا یافت اکنوں ہمہ دم بخود نشستہ پہ مے گوئی سخت بفہم نمے آید تلفظ خودت درست کن مرکب[۳] بجو دا من از کجا ریختی عجب پسرۂ کثیف[۴] ہستی ہوش دار باز ایں حرکت نکنی

بچہ بابا چرا غو غا مے کنید بخدا کہ مغز سرم خوردید احمد بار بارے پرسی چرا یاد نمے داری ہر چہ بگویم بخاطر نگہدار۔

امروز احمد نیامدہ گویند دی روز تپ کردہ گرم است یا لرزہ نوبت ست یا ہر روزہ گاہے عرق ہم مے کند مے گویند اکنوں چیزے بہتر ست مگر ہنوز بالکل صحیح و سالم نشدہ تیمارش کہ مے کند پدرش مے کند مگر بسیار متفکر ست ہیچ دوا نفعے نمے کند خدا آنش شفا دہد۔

احمد بر دست و پایت چند تا انگشت ہشت مے توانی بشماری بلے مے توانم تا بست بشمار بچشم شصت دقیقہ یک ساعت ست بست و چہار ساعت یک شبانہ روز یک ہفتہ ہفت روز چہار ہفتہ یک ماہ۔ دوازدہ ماہ شما یک سال۔

مزاج چہ طور ست امروز دردِ سر دارم آغا کہ درد مے کند نصیب[۵] اعداء، از کے؟[۶] صبح کہ از راحت خواب برخواستم دیدم کہ سرم درد مے کند از آنکان ست ساعتے خواب کنید رفع مے شود۔

امروز آغا احمد آمد حیف کہ بخانہ نبودم کدام خبرے تازہ دارید مے گوئید

[۱] اخوند، استاد[۲] ۱۲ [۳] سیاہی [۴] گندہ ۱۲ [۵] دشمنوں کے نصیب ہو یعنی درد [۶] از کے، کب سے ۱۲؟

امروز دو تا کشتی غرق شد کجا شنیدید از بازار فہمیدم وائے بر حالِ صاحب مال بے چارہ چہ قدر نقصان برداشتہ باشد البتہ دہ دوازدہ ہزار روپیہ باشد اجازت است، حالا رخصت مے شوم چرا چرا ایں قدر زود ی بنشینید ساعتے حرف زنیم و دلے خوش کنیم خدمتِ شما کارے ہم دارم امرے صلاح طلب ست خیر حالا کہ وقتِ مدرسہ قریب است باز کے تشریف مے آرید ان شاء اللہ فردا مے رسم۔

میوہ فروش حاضر ست انار یک سیر بچند مے دہی سیر دہ آنہ سیب روپیہ را چند؟ بست و پنج خدارا بہ بیں راست بگو آغا از شما زیادہ نمے خواہم۔ انار سیرے ہشت آنہ و سیب روپیہ را سی دانہ مے دہم سیب خام است خیر پختہ است آغا رنگش بہ بینید بو لیش کنید ازیں بہتر دگر چہ خواہد بود ہر چہ خام باشد مالِ من بلے ملکِ ہند ست بابا ہر چہ خواہی بگیر تا کابل بر و بہ بیں کہ ہم چو سیب ہا را آں جا بزو گوسفند ہم نمے خورند انارت شیریں ست یا ترش؟

آفتاب بمغرب رفت اکنوں شام شد شفق ہم برطرف شد چراغ روشن کن شمع روشن کن چراغ روشنی کم تر دارد روغن در چراغ بریز کہ خاموش نہ شود بہ بیں ستارہ ہا چہ طور گردِ ماہ صف زدہ اند ماہ ہالہ بر آوردہ است البتہ دلیلِ باراں ست اکنوں شبِ ماہ است مہتاب عجب لطفے دارد ماہ چہاردہم بدر است خیر پنج روزہ روشنی ست باز ہماں شبِ تار و جہاں تاریک۔

چشم گربہ را دیدید ما ایں را پشک مے گوئیم دو تا بچہ دارد تماشہ کنید چہ بازیہا مے کنند دست بر پشتش کشید خوش مے شود خرخر مے کند ہمیں نشان محبتش است بگذار کہ بدود بہ دہن چہ دارد موشکے باشد مگذار کہ سر فرش بیاید فرش خراب مے شود بدرش کن گربہ مسکین جانور لیست بلے مہیشِ شما مسکین ست

از موش و گنجشک پرسید۔

بچہ را دیدم گربہ را آزار داد دمش محکم گرفت گربہ پنجہ زد کہ خون از دستِ طفل بچکید ناخنِ گربہ قہرِ خداست کہ از خنجر خونریز نیست کارے کہ از گربہ مے آید از شیر نمے آید۔

سگ را نگاہ کنید چہ محبت مے کند ببینید چہ طور دمش مے جنباند۔

نشانِ محبتش ہمین ست خویش و بیگانہ را خوب مے شناسد دوست و دشمن را خوب مے داند یک وصفش قناعت ست کہ برابرِ صد وصف ست

صدائش می کنم دویدہ مے آید مگذار کہ درون بیاید روزے بعوا بردم و برگوش مردم چہ گویم ہمان نقلِ گربہ و موش بود۔

ابرِ سیاہ از جانبِ شمال برخاست البتہ خواہد بارید برقِ ہم مے تابد دویدہ بیائید قدم بردارید پیش از باریدن بخانہ برسیم۔

اینک در رسید حالا زور آوردہ بیائید بہ دکانے پناہ گیریم تمام تر شدیم آب بہ زور مے بارد اکنون استاد حالا کم شد۔

سوئے مشرق نگاہ کنید قوسِ قزح بر آمدہ چہ چہ خوش رنگہا دارد این روشنی و صدائے مہیب چہ بود۔

این برق ست و رعد صاعقہ است کہ بر سرِ مردم مے افتد و ہلاک مے کند پناہ بخدا الٰہی از آسیبش نگہدار باران رحمتِ الٰہی ست

اکنون گیاہ مے روید روئے زمین ہمہ سبز مے شود گلبن گل مے کند درخت ثمر مے بندد غلہ پیدا مے شود

گفتگو (۱) ملاقات

السلام علیکم جناب میر روشن ضمیر — وعلیکم السلام

جناب میرزا صاحب -
خوش آمدید، صفا آوردید بسم اللہ خدمت بفرمائید خوش باشید
خیریت ؛ شما را خیر باشد بسیار مشرف فرمودید خیلے مشرف شدم قدم برسرو
چشم چشم شما روشن مزاج شریف شکر خدا احوال شما خوب است الحمدللہ
دعائے بجان شما از دولت سرِ شما احوال جناب بخیر ست جناب را خیر باشد
از برکات دعائے شما صحت دارم کوچک و بزرگ بسلامت بلے ہمہ دعا می کنند
خیلے تعجب ست امروز ایں جا قدم رنجہ فرمودید تشریف ارزانی فرمودید خیلے
مشتاق بودم کہ جناب را بہ بینم از چند وقت جناب را ندیدہ ام بکدام شغل آلودگی
مے داشتید سوائے مطالعہ کارے دیگر نبود آیا بہ دبستان مداومت مے نمائید!
بلے ہر روز بدبستاں مے روم، بہ کدام دبستان دوامی نمائید؟ بہ دار العلوم دیوبند۔

گفتگو (۲) مذہبی تعلیم

کیستی؟ مسلمان ہستم ارکان اسلام مے شناسی نے شناسم عمر تو چند
ست؟ بست سال وائے بر حالِ تو از عمر تو بست سال گذشت و ہنوز از اسلام
جاہل ہستی قرآن خواندہ؟ نخواندہ ام عمر عزیزت را کجا برباد دادی من ہرگاہ بچہ
پنج سالہ بودم پدرم در مدرسہ انگریزیہ گذاشت پس در کسبِ علوم جدیدہ صرفِ اوقات
نمودم و از اسلام و قرآن چیزے نشناختم پس چگونہ نماز می کنی؟ عزیزا مرا از
کیفیتِ نماز واقف گردان زیرا کہ من از حقیقتش بالمرہ نابلد ہستم رحمتِ خدا بر تو
من بکار تو خیلے سرگردانم و بر عقل پدرت عجبے دارم کہ چگونہ ترا بمدرسہ انگریزیہ حوالہ
نمودہ از اسلام بے بہرہ داشت، معہذا بر تو باکے نیست بلکہ بارش ہمہ بر سرِ پدرت
ست زیرا کہ او عمرت را رائیگاں ساخت و در اصلاح دین اصلاً نپرداخت۔

راست فرمودی من چوں پسرۂ پنج سالہ بودم از چپ و راست خبرے نداشتم عنان من بدست پدرم بود پس ہرچہ خواست تعلیم نمود سخنت ہمہ صحیح و راست ست لاکن چوں عاقل و بالغ شدہ ازتو عذرے مسموع نخواہد گشت پس ترا باید کہ در تحصیل دین عمر خود صرف نمائی تا از احکام اسلام واقف شوی و در آخرت از عذاب الٰہی رستگاری یابی۔

گفتگو (۳) نوشت و خواند

جعفر بیگ! بلے اخوند شما ایں وقت چہ کار مے کنید بر میز نشستہ کتاب مے خوانم آیا شما درس تاں مطالعہ کردہ اید آلاں مطالعہ مے کنیم درس دی روزہ تاں تا حال حفظ کردہ اید؟ ہنوز حفظ نہ کردہ ام مگر امروز شما سبق نخواہد گرفت؟ تا حال درس دی روزہ خوب حفظ نشدہ شما درس خود را کے پس مے دہید؟ وقتیکہ از بر مے کنم پس می دہم۔

عابد قلی! تو کتاب خودت را پیش من بیار تا بشنوم چہ می خوانی بچشم، کتاب خود را لاکن جناب ایں سبق من است سبق پری روزہ خود را بخواں ایں سو و آں سو ورق ہا را گردانیدہ بفرمائید از کجا بخوانم ورق ہا را چرا بر مے گردانی مگر سبق پری روزہ ات را فراموش کردی؟ جناب سبق پری روز از یادم رفتہ است خیر روئے ورق را بگیر دل وایں سطر را بخواں ورق گردانیدہ چیزے می خواند وہمہ اش غلط درست بخواں غلط کن در کتاب ہمیں نوشتہ کاتب غلط کردہ باشد گز لک بیار کہ حک کنم ایں کتاب قلمی نیست کہ از گز لک حک تواں کرد در کدام مطبع چاپ زدہ اند؟ در یکے از مطابع چاپ شدہ قلم بگیر و بیروں از متن حاشیہ اش بنویس جناب ہنوز بندہ نوشتن نمے توانم۔

عجب کور سواد ہستی نمے دانم سوادت را کے روشن خواہی ساخت این صفحہ را نقل بردار من بالمرہ نے توانم نوشت آیا تو مفردات را مے نویسی یا مرکبات را من قطعات رامی نویسم بروایں قطعہ را نوشتہ بیار بندہ ایں قطعہ راہم چو نوشتہ ام جناب اصلاح بفرمائید ایں حرف بے قاعدہ است از کرسی افتادہ است مرکب تو آب گی ست دوات من خشک بود آب انداختم آبگی شد مرکب ہم درس تو روشن یا نہ؟ خیلے غلیظ ست یک حرف درست ہم بداں نتواں نوشت ۔

گفتگو (۴) وقت و ساعت

آقا! ساعت بغلی شما کجاست جناب پیش من ست حالا ساعت چند ست ساعت نزدیک بہ یک ست ساعت از یک چہار یک گذشتہ باشد (۱ ۱/۴) خیر ساعت یک و نیم ست (۱ ۱/۲) شما چہ مے فرمائید؟ ساعت از یک، سہ چہار یک گذشتہ (۱ ۳/۴) من در دستہ دیدہ ام ہنوز دقیقہ باقی ست ۔ شما ساعت را کوک نکردہ اید؟ امروز کوک کردن را فراموش کردم شما بکدام وقت ساعت را کوک مے کنید؟ در ایران صبح ساعت را کوک مے کنند و در ہندستان نیم روز کوک مے کنند ازیں قرار وقت کوک ساعت ایرانی صبح ساعت شش باشد بلے وقتیکہ در دستہ ایرانی ساعت یک شود در دستہ انگلش ساعت شش می باشد گویا مردم ایرانی حساب شبا روزے از اول صبح و عرباں از اول شب ۔

حالا شما ساعت مجلس را کوک کنید عقرب ایں ساعت با دو رسیدہ ست بخیال من دو و نیم باشد آیا اذان ظہر خواندہ شد حالا ساعت نزدیک بہ چہار ست آیا مردم نماز عصر کردہ باشند بلے وقت عصر بلند ست ہنوز عصر تنگ نشدہ

است امروز ابرست بآفتاب تشخیص وقت نتواں کرد ساعت حالا پنج شدست هنوز ده دقیقه و بست ثانیه باقی ست آفتاب هنوز غروب نشده است در روزہائے زمستاں آفتاب ساعت هفت طلوع مے کند و ساعت پنج غروب مے شود و در تابستان ساعت پنج برمے آید و ساعت هفت غروب مے شود بیائید نمازِ شام گزارده یک دقیقه سیر و گردش بکنیم اکنوں وقتِ گردش نمانده است۔ هنوز وقت نگذشته ست وقت نماز عشا ست بلے وقت نماز خفتن ست یک پاس از شب گذشته باشد حالا از شب چه قدر باقی مانده باشد پاسے از شب مانده باشد حالا وقت سحر قریب ست بلے وقت صبح کورست برخیزید آفتاب طلوع کردست هنوز آفتاب نه برآمده باشد وقتِ نماز صبح باقی ست باید که نماز صبح کرده بتلاوت قرآن مجید مشغول باشیم آیا شما چاشت نخورده اید؟ بلے چاشت خورده ام آیا ساعت نه شده است بلے ساعت از نه دو یک گذشته ست باز چرا بمدرسه نمے روید؟ آلاں مے روم احمد! محمود را هم پائے خود بر دیده بچشم÷

گفتگو (۵) عمر و سال

عمر شما چندست دوازده ساله ام عمرم دوازده سال ست برادر کوچک چند ساله است او شش ساله است عمر پدر تاں چند سال ست چهل سال یا چهل و یک سال شما از من جواں تر آید بلے من در عمر از شما کوچک ترم شاید که برادر کوچک من از شما بزرگ ترست خیر تقریباً عمرہاں یکساں ست ایں پیر زن که پهلو شما نشسته است چند ساله است ایں ماما پنجاه سال عمرے دارد ایں پیر مرد سال خورده با دیه تعلق دارد شوہر ش هست غالباً عمر ش شصت سال باشد

از شصت سال زیادہ است مگر از بشرہ اش معلوم مے شود کہ سن و سالش از پنجاہ ہم کم ست آرے خیلے تن و توش گندہ مے دارد شما خیلے نحیف الجثہ اید بلے من لاغر اندام ہستم برادر شما قدرے چاق ست، او خیلے فربہ است۔
ایں پیر فرتوت چند سالہ است عمرش متجاوز از نود سال ست دست و پایش در رفتن مے لرزد آرے رعشہ پیری مے دارد جوانی عجب چیز ست بلے جوانی سرمایہ زندگانی ست ما در طفلی خیلے توانا بودیم و فکرے نداشتیم ہمہ روز بہ بازی مے گذشت بلے کودکاں را غیر از خوردن و بازی کردن فکرے دیگر نمے باشد۔

گفتگو (۶) خانہ داری

بچہ کریم! بلے صاحب کجائی، کجا ہستی ایں جائم آقا توے آشپز خانہ[1] آں جا چہ می کنی برائے شما قہوہ پختہ می کنم مگر امروز اطاق را جاروب نکشیدہ الآں اطاق را جاروب مے کشم اے حال چرا نکشیدہ سقا آب نیاوردہ بود برخیز آب تنک پاشیدہ اطاق را صفا بکش بچشم ہوش کن کہ زمین را گل شل نہ کنی تا حال ہم آب کش آب نیاوردہ است برو خودت از چاہ آب بکش من دم صبح برائے آب بر چاہ رفتہ بودم دلو نبود ناگزیر پس آمدم ببیں توے خمرہ ہم آب ہست یا نہ بلے ہست مگر آب گرد آں پیش دو انگشت ست شب چرا از پیش دو انگر نیاوردی او بغیر از پیسہ گرفتن نے دہد ایں روپیہ بگیر و از بازار پیسہ بیار ہنوز صراف دکان نکشادہ ست پیش بقال ببر، ہشت آنہ را روغن لبتان و ہشت آنہ را پیسہ بیار روپیہ قلب است بقال نے گیرد چہ بگیر کہ نشان ندارد دیگرے ہم نمے گیرد قتی مرا بیار کہ ترا اول کاغذی بدہم تا وقتیکہ من سودا از بازار خواہم آورد آتش افسردہ باشد۔

[1] باورچی خانہ ۱۲

گفتگو (۷) نشست و برخاست

بچہ پشت سرم چرا نشستہ   بیا پیش روئیم بنشیں   من ہمیں جا خوب نشستہ ام   برخیز پہلوئے من بنشیں   من جلوئے شما مے نشینم   عقب چرا می کشی   پیش بیا   من خیلے خوب نشستہ ام   قدرے پیشترک بیا و پہن بنشیں   من دو زانو پیش شما مے نشینم   پیش من دو زانو نشستن ضرورت نیست   در خدمت استاد و مادر مثلث باید نشست   پس ترچرا مے نشینی بالاتر نشیں   من بائیں دست شما نشستن را سعادت خود پندارم   ایں جا جائے شما نیست   برخیزید بالائے دست بنشینید   بچشم   بفراغت بنشینید   روئے صندلی بنشینید   پا روئے پا انداختہ نشستن بے ادبی است   دست زیر زنخ کردہ نشستن علامت فکرست   در مجلس تقلید کسے را آوردن خیلے بدست   در بین راہ رفتن و ہر لحظہ پشت سر دیدن نشان حماقت است

گفتگو (۸) سیر و تفریح؛

سید جان آقا! بیائید یک دقیقہ سیر و گردش کنیم   یک خردہ صبر بکنید کہ آقا نور وزرا صدا ازنم تا او ، ہم ہمراہ ما بیاید   وا ایستید راہ عبور خیلے بدست   دربین راہ خیلے گل شل بنظر مے آید   متجاوز از یک فرسنگ عرض راہ گل ست   معلوم مے شود کہ دی روز سیلاب ایں زمیں را گودہ کندہ است   حالا ما از کدام راہ برویم   از راہ کہ جلوئے شماست   ایں راہ سربالا کجا مے رود   یک راست سمت سیستان مے رود   ایں راہ ہموار بنظر مے آید   ایں راہ ہمہ جا نشیب و فرازست   ایں کوہ ہا لمرہ کچل ست   چونکہ از روئیدگی با اثرے نمے دارد لہذا خاکش ہمہ دل گیرست   ایں رشتہ کوہ چہ نام دارد   ایں کوہ سلیمانی ست   بیائید کہ بریں خرپشتہ برآئیم

متردویں کہ دربر، راہ آمد وشد مے کنند یکجا فرو کش می شوند دم پل منزل مے کنند
ایں پل چند چشمہ دارد؟ دوازدہ چشمہ مے دارد رود خانہ امروز خیلے بر سر طغیانی ست
موسم برشگال ست رود خانہ دریں روز ہا کیفیت عجبے دارد ایں مردم ہا کہ در کوچہ گذشتہ
اند کیستند؟ اینہا راہ گیر ہستند بیائید یک دقیقہ بالشیاں دل خوش کنیم۔

گفتگو (۹) لباس

بقچہ بیار تا تبدیل لباس کنم بسم اللہ لباس تاں را عوض فرمائید پیراہن
کتانم کجاست بالائے بند آلیچہ آویزان ست بزیر آوردہ تکان دادہ بدست بگذار
مگر شما قمیص نے پوشید چونکہ خیلے کشادہ و بلند ست بر من درست نے آید۔
شاید کہ خیاط باندازۂ قدِ شما نہ بریدہ است بلے خیاط ما برش خوب نے داند قبائے
شما نیز تنگ و کوتاہ است ازیں زیر جامہ ہم چہ قدر نادرست ست بشما زیبدگی
ندارد امروز زیر جامہ مے پوشید یا پانطلون تو بند در زیر جامہ ام بکش ما پانطلون نے
پوشیم بچہ ایں ایک قدرے پارہ شدہ است رشتہ و سوزن بگیر و بخیہ اش
را درست کن دامن ایں نیز چاک خوردہ است بگذار خیاط خودش می دوزد۔
آیا ایں جبہ ماہوت، را نخواہید پوشید؟ بلے نخواہم پوشید مگر تو ایں را تکان بدہ
کہ از گرد پاک شود خیلے گرد آلودست بہ تکاندن پاک نے شود ایں قمیص صوف
ہم چرک شدہ است با کالائے شستنی یک جانب دستہ مال سفید دگی شما
ہر دو شوخگن شدہ است بر و ہر دو آب بکش شما ایں شلوار دستمال شکی را
بگیرید من ایں کالا ہا را بہ رخت شو سپردہ مے آیم چوخہ کہ شما دیروز فرمائش دادہ
بودید حاضر است پیش بیار کہ بخیہ اش را ببینم۔
چشم بد دور ایں کلاہ بسر شما چہ زیبندگی مے دارد آئینہ بیار و بپیش رویم نگہدار

این طرپوش چرا مے کنید پیش بیار که بسر گذاشته بہ بنیم آیا شما عمامه بسر نمے پیچید خوب بیادم دادی دستار را پیش بیار دست کش ہائے شمارا چه شده است؟ توتے دستم ست۔

گفتگو (۱۰) موسم

امروز ہوا چه گونه است امروز ہوا معتدل ست نه گرم ست نه سرد پریروز ہوا خیلے گرم و تند بود، گرد باد ہم بکثرت بخاست از شدت گرما و سموم تمام روز مبہوت بودم من دی روز از حبس ہوا خیلے عرق مے کردم توے دست من ہم ہمه روز بادزن بود مگر از دی شب ہوا قدرے خنکی گرفت است اول شب گرم بود البته پایان شب باد خنکے مے وزید تابستان ہندپناه بخدا نمونه جہنم است از تمازت آفتاب در مغز در سر انسان مے تو فد بیا که موسم گرما به کشمیر بسر کنیم۔

ہندستان ییلاق ندارد مردم انگلیش بشمله و منصوری مے روند ہمه ہندستان خاک قشلاق ست، ییلاق از کجا آرد آیا ہوا باز شده ست ہوا ابر و مستعد باران ست ہوا نم نم مے بارد برق ہم مے زند رعد ہم مے غرد شب بچپولہ عجیبے مے درخشیده جائے زده باشد (جائے صاعقه افتاده باشد) عصر باران شدید بود زمین ہمه گل شل گشته ست اف از غرلو تند دل آدم مے لرزد، زہره نامرد مے ترکد۔

فصل عوض شده است موسم برشگال ست ہوا رطوبت گرفته خشکی و گرمی و تشنگی بالمره زائل شده برشگال ہندوستان کیفیت عجیبے مے دارد ہندستان سه فصل مے دارد سرما، گرما، برشگال۔ ایران و خراسان چہار تا فصل می دارد زمستان تابستان، بہار، پائیز، اہل عرب شتا، صیف، ربیع، خریف، مے نامند۔

ہندوستان اگرچه بہار ندارد اما برشگالش ہم کم از بہار نیست به چه باد ملائم و

خنکی می آید کہ دماغِ آدم چاق می کند امروز در رودخانہ نیز سیل آمدہ است جوئبار بر سر طغیانی ست اگر سیل آمدہ است چہ شد طوفان نیامدہ است ، بجہت زراعتِ پختہ از طوفان ہم کم نیست امشب ہوا برودت گرفتہ آب ہا را یخ بستہ است بلے برکتِ زمستان ست خنکی بجاں می چسپد چائیدہ شدہ ام برادرم نیز سردی گرفتہ ست بلے موسم برگ ریزان ست مردم از شدتِ سرما ہمہ افسردہ و بیکار ماندہ اند۔

در روزنامہ خواندہ ام کہ در ہمیں دو سہ روز بر مری برف زیادہ باریدہ ست واکثر مردم روتے برف گیر افتادہ اند من ہم شنیدہ ام کہ دریں نزدیکی ژالہ افتادہ حاصل را زیان رسیدہ است از ژالہ باری اکثر زراعتِ پختہ را آسیب مے رسد۔

امروز باد بطورِ شدید ست کہ تجیر ہا و چادر ہا را از پا مے در آرد انشاءاللہ بعد از دو ہفتہ موسمِ بہار مے رسد ہنوز ہم در تک تک جا شگوفہ بر آمدہ است تاریخ ہنوز بہار نہ کردہ ست شگوفہ بہ باز شدست صحرا ہمہ سبز و فرح افزا ست گل زرد ہم نو بر آمدہ آلوچہ ہنوز خوردنی نشدہ ہنوز چغالہ است ، گل سرخ تازہ غنچہ کردہ در کارِ باز شدن ست۔

سے اکثر آدمی برف اٹھانیوالوں کیلئے پڑے ہوئے ہیں کہ کوئی برف اٹھائے اور ہمارا مکان صاف ہو۔

صد پند سود مند حکیم لقمان ؑ

که بفرزند ارجمند خود تلقین فرموده که در هر رمزش کنزے و در هر اشارتش بشارتے هست

(۱) اے جانِ پدر! خدائی عزوجل را بشناس

(۲) هرچه از پند و نصیحت گوئی نخست برآں کار کن

(۳) سخن باندازهٔ خویش گو۔

(۴) قدر مردم را بداں۔

(۵) قدر همه را بشناس۔

(۶) راز خود را نگهدار۔

(۷) یار را بوقتِ سختی بیازما۔

(۸) دوست را بسود و زیاں امتحان کن۔

(۹) از مردم ابله و ناداں بگریز۔

(۱۰) دوست دانا و زیرک بگزیں۔

(۱۱) در کارِ خود جد و جهد بنما۔

(۱۲) بر زناں اعتماد مکن۔

(۱۳) تدبیر با مصلح و دانا بکن

(۱۴) سخن بحجت[1] گوے۔

(۱۵) جوانی را غنیمت داں۔

(۱۶) هنگام جوانی کار دو جهانی راست کن۔

(۱۷) یاراں و دوستاں را عزیز دار۔

(۱۸) با دوستان و دشمناں ابرو کشاده دار۔

(۱۹) مادر و پدر را غنیمت داں۔

(۲۰) بهترین خلائق پدر شمر۔

(۲۱) خرچ[2] باندازهٔ دخل کن۔

(۲۲) در همه کار میانه رو باش۔

(۲۳) جواں مردی پیشه کن۔

(۲۴) خدمت مهمانی بواجبی ادا کن۔

(۲۵) در خانه درآں چشم و آبرو را نگهدار۔

(۲۶) جامه و تن را پاک دار۔

(۲۷) با جماعت یار باش۔

(۲۸) فرزند را علم و ادب آموز۔

---

[1] بات دلیل سے کہو ۱۲ [2] خرچ دخل: آمدنی ۱۲

(۲۹) اگر ممکن باشد سواری و تیر اندازی بیاموز

(۳۰) کفش و موزہ کہ پوشی ابتدا از پائے راست کن و بر آوردن از پائے چپ گیر۔

(۳۱) بہر کس کار باندازۂ او کن۔

(۳۲) بشب چوں سخن گوئی آہستہ و نرم گوئی و بروز چوں گوئی بہ ہر سُو نگاہ کن۔

(۳۳) کم خوردن و کم گفتن عادت انداز۔

(۳۴) از ہر چہ بر خود نہ پسندی بر دیگراں مپسند۔

(۳۵) کار ہا با دانش و تدبیر کن۔

(۳۶) با زن و کودک راز مگو۔

(۳۷) کسب خود را بہ نیک نیتی کن۔

(۳۸) بر خیرِ کساں دل منہ۔

(۳۹) از بد اصلاں چشم وفا مدار۔

(۴۰) بے اندیشہ در کار مشو۔

(۴۱) ناکردہ کردہ مشمر۔

(۴۲) کار امروز بفردا میفگن۔

(۴۳) با بزرگتر از خود مزاح مکن۔

(۴۴) مردم بزرگ را سخن دراز مگو

(۴۵) عوام الناس را گستاخ مساز۔

(۴۶) حاجت مند را نا امید مکن۔

(۴۷) از جنگ گذشتہ یاد مکن۔

(۴۸) خیر کساں[1] بر خیر خود میامیز۔

(۴۹) مال خود را بدوست و دشمن منما۔

(۵۰) خویشاوندی[2] از خویشاوندان مبر۔

(۵۱) کساں کہ نیک باشد بغیبت یاد مکن۔

(۵۲) بخود منگر

(۵۳) جماعت کہ استادہ باشد تو نیز موافقتِ ہمہ کن۔

(۵۴) در پیش مردم خلالِ دنداں مکن۔

(۵۵) آب دہن و بینی بآواز بلند مینداز۔

(۵۶) در خمیازہ دست بہ دہن بدار۔

(۵۷) بر روئے مردم کاہلی مکش۔

(۵۸) انگشت در بینی مکن۔

(۵۹) سخن ہزل آمیختہ مگو۔

(۶۰) مردم را پیشِ مردم خجل مکن۔

(۶۱) غمازی بہ چشم و ابرو مکن۔

(۶۲) سخن گفتہ دیگر بار مخواہ۔

(۶۳) از سخنے کہ خندہ آید حذر کن۔

---

[1] یعنی دوسروں کی نیکی کو اپنی نیکی سے نہ ملا تاکہ ساری نیکی کو اپنی طرف منسوب کرے ۱۲ [2] یعنی اپنوں سے رشتہ اپنا پن کو قطع نہ کر ۱۲ [3] جماہی ۱۲۔

(۶۴) ثنائے خود و اہلِ خود پیش کس مگو ۔

(۶۵) خود را چوں زناں میارا ۔

(۶۶) ہرگز بمرادِ فرزنداں مباش ۔

(۶۷) زبان نگہدار

(۶۸) در وقتِ سخن دست مجنباں ۔

(۶۹) حرمتِ ہمہ کس را پاس دار ۔

(۷۰) مُردہ را بہ بدی یاد مکن کہ سود ندارد ۔

(۷۱) تا توانی جنگ و خصومت مساز ۔

(۷۲) قوت آزمائے مباش ۔

(۷۳) ناآزمودہ کس را چیز بصلاح گماں مبر ۔

(۷۴) نانِ خود بر سفرۂ[1] دیگراں مخور ۔

(۷۵) در کارہائے تعجیل مکن ۔

(۷۶) برائے دنیا خود را در رنج میفگن ۔

(۷۷) ہر کہ خود را نشناسد او را مشناس ۔

(۷۸) در حالتِ غضب سخن فہمیدہ بگو ۔

(۷۹) باستیں آب بینی پاک مکن

(۸۰) بوقتِ بر آمدنِ آفتاب مخسپ ۔

(۸۱) از بزرگاں براہ پیش مرو ۔

(۸۲) درمیانِ سخن مردم میا ۔

(۸۳) پیش سر[2] بزانو منہ ۔

(۸۴) چپ و راست منگر بلکہ نظر سوئے زمین دار ۔

(۸۵) اگر توانی بر بے ستور سوار مشو ۔

(۸۶) پیش مہماں بکسے خشم مکن

(۸۷) مہماں را کار مفرما ۔

(۸۸) با دیوانہ و مست سخن مگو ۔

(۸۹) بر سرِ محلہ منشیں ۔

(۹۰) بہر سود و زیاں آبروئے خود مریز ۔

(۹۱) فضول متکبر مباش ۔

(۹۲) خصومت مردم بخویش مگیر ۔

(۹۳) از جنگ و فتنہ برکراں باش ۔

(۹۴) بے کار دو انگشتری و درم مباش ۔

(۹۵) مراعات کن چندانکہ خود را خوار نسازی ۔

(۹۶) فروتن باش

(۹۷) بہ اندک قناعت کن ۔

(۹۸) بمالِ کسے طمع مکن و چوں پیش آید منع مکن ولیکن چوں پیش آید جمع مکن ۔

(۹۹) خدائے تعالیٰ را یاد دار و نیکی کردہ فراموش بکن ۔

(۱۰۰) زندگانی کن بخدائے تعالیٰ بصدق و بہ نفس بقہر با خلق با انصاف با بزرگاں

---

[1] دسترخوان ۱۲ [2] پیشانی گھٹنوں پر نہ رکھو ۱۲

بخدمت، بہ خرداں بہ شفقت بادرویشاں بہ سخاوت، بادوستاں ویاراں بہ نصیحت بادشمناں بہ حلم باجاہلاں بہ خاموشی باعالماں بہ تواضع، بدیں طریق بسر بہر۔

فرہنگ

معنی	لفظ	معنی	لفظ
		کارآمد جملے	
چوہا	موش		
چڑیا	کنجشک	دو عدد۔ عدد کے ساتھ تا کلمہ زائد ہوتا ہے۔	دوتا
میں نے اس کو پھر ہیئے پر چھوڑا۔ سردادم، سردادن مصدر سے واحد متکلم کا صیغہ ہے اور اس کے معنی ہیں چھوڑنا رہا کرنا، فیر کرنا	سرگرش سردادم	گھڑی بھر باتیں کریں	ساعتے حرف زنیم
		اس کی بو سونگھو	بوئش کنید
		تا یہاں پر حرف تنبیہ ہے حاصل معنی یہ ہوگا کہ سنو! کابل جاؤ دیکھو	تا کابل برو
اینک بمعنی "یہ" اور "اب" کے آتا ہے۔ جملہ کا ترجمہ یہ ہے یہ تو پہونچا۔ یعنی بارش تو آگئی ابھی آپہنچا۔	اینک دررسید	بجھ نہ جائے	خاموش نشود
		کنڈل جو چاند کے گرد ہوا کرتا ہے	ہالہ
		چاند، چاندنی	مہتاب
		پورا چاند	بدر
مختلف رنگوں کے وہ خطوط جو کبھی کبھی بارش کے بعد آسمان پر کمان کی صورت میں نمودار ہوتے ہیں	قوس۔ قزح	اندھیری	تار
		بلی	پشک
		نہ چھوڑ کہیں فرش پہ	مگذار کہ سر
واہ واہ	پہ پہ	یعنی بلی کو چھوڑ مت تاکہ فرش پہ رخنہ آجائے	فرش ریاید

لفظ	معنی
مہیب	خوفناک
رعد	گرج
صاعقہ	گرنے والی بجلی
آسیب	تکلیف۔ ضرر
گلبن	گلاب کا پودا

گفتگو (۱) ملاقات

روشن ضمیر	روشن دل۔ ضمیر یعنی اندیشہ وہ خاطر کے آتا ہے۔
ادبستان	مدرسہ

گفتگو (۲) مذہبی تعلیم

مدرسہ افرنجیہ	انگریزی مدرسہ
بالمرہ نابلد ہستم	بالکل بے خبر ہوں
بارش	اس کا بوجھ یعنی اس فعل کا گناہ
عنان	باگ ڈور

گفتگو (۳) نوشت و خواند

اخوند	استاد
الآن	اب

لفظ	معنی
پس میدہید	سناؤ گے
قلی	غلام۔ نوکر
بر چشم	سر آنکھوں پر یعنی بہت اچھا
واکن	کھول۔
گزلک	چھوٹی۔ چھری۔ چاقو
حک کنم	چھیل ڈالوں
چاپ زدہ اند	چھپوائی ہے۔
بندہ نوشتن نے توانم	بندہ بعض جگہ من کے معنی میں مستعمل ہوتا ہے۔
کور سواد ہستی	سواد۔ سیاہی۔ ذہن۔ یعنی تو عجب پھیکی سیاہی والا ہے۔
ہمچو	ایسا
آبگی	پھیکی
ہم درس	جماعتی، ہم سبق
نملیظ	گاڑھی

گفتگو (۴) وقت و ساعت

ساعت بغلی	جیبی گھڑی
ساعت چند	وقت کتنا کیا،
است	ہے۔

لفظ	معنی
ساعت از	گھڑی ایک بجے سے تین
یک سہ چہار	چوتھائیاں گذرگئی ہیں یعنی
یک گذشتہ	پونے دو بج گئے ہیں۔
دستہ	گھنٹہ
کوک	چابی
ساعت	گھڑی۔ مدرسہ کی گھنٹی
ساعت مجلس	ٹائم پیس
عقرب	سوئی
پاس	پہر
صبح کور	صبح کاذب
چاشت	صبح کا کھانا
ہم پاتے	ساتھ، ہمراہ

گفتگو (۵) عمر و سال

لفظ	معنی
جلوئے شما	تمہارے سامنے
ماما	بہت بڑھیا
بنیہ	ساخت، جسم کی بناوٹ
تن	تن، جسم
توش	بدن
گندہ	موٹا سا باریک کا مقابل

لفظ	معنی
نحیف الجثہ	کمزور جسم والا
چاق	تندرست، قوی
فرتوت	بہت بوڑھا
رعشہ	لرزہ۔ ہاتھ پاؤں کانپنا (بوجہ ضعف بیماری)

گفتگو (۶) خانہ داری

لفظ	معنی
آش پز خانہ	باورچی خانہ۔ آش پز۔ باورچی آش، شوربہ حریرہ وغیرہ
اطاق راجاروب	کمرے کو جھاڑو نہیں
نہ کشیدہ	دیا۔
الی حال	اب تک
تنک	تھوڑا
گل شل	کیچڑ
آب کش	سقہ، ماشکی
دلو	ڈول
توے	میں
خمرہ	مٹکا (مٹکے میں)
آب گرداں	مٹکے سے پانی نکالنے کا برتن
دواتگر	کسیرہ۔ برتنوں کی مرمت کرنے والا

لفظ	معنی
بقال	کنجڑا۔ سبزی فروش اور نزو فروش
قلب	کھوٹا
قتی	بکس ۔ صندوقچہ
پول کاغذی	نوٹ۔ پول بمعنی پیسہ سکہ

گفتگو (۷) نشست و برخاست

لفظ	معنی
پشتِ سرم	میرے پیچھے
پیشِ رویم	میرے سامنے
عقب چرا می کشی	پیچھے کو کیوں ہٹتا ہے
پیشترک	اور آگے
پہن بنشین	کشادہ بیٹھو (کھل کر)
مثلث	دوزانو
پائینِ دست	نیچے
پارو تے پا انداختہ	چارزانو (چوکڑی مارکر)
نشستن	بیٹھنا
زنخ	ٹھوڑی
پشتِ سر	پیچھے
تقلید	نقل اتارنا

گفتگو (۸) سیر و تفریح

لفظ	معنی
یک خرده	تھوڑی دیر۔ خرده۔ ریزه بھی ہوتا
ایستید	ٹھہرو
در بین راه	راستہ میں
فرسنگ	تقریباً تین میل کا ہوتا ہے۔
عرضِ راه	راستہ کا کنارہ
گوده	گڑھے
مترددین	آنے جانے والے
کچل	گنجا ۔ بے گیاہ
دلگیر	وحشتناک
خرشتہ	ٹیلہ
آمد و شد میکنند	آتے جاتے ہیں۔
دمِ پل	پُل کے سامنے ۔
رودخانہ	دریا، ندی
برشکال	بہار
کوتکہ	کشتی

گفتگو (۹) لباس

لفظ	معنی
بقچہ	گٹھڑی
عوض	تبدیلی
پیراہنِ کتان	سیرہنسر کا کرتہ

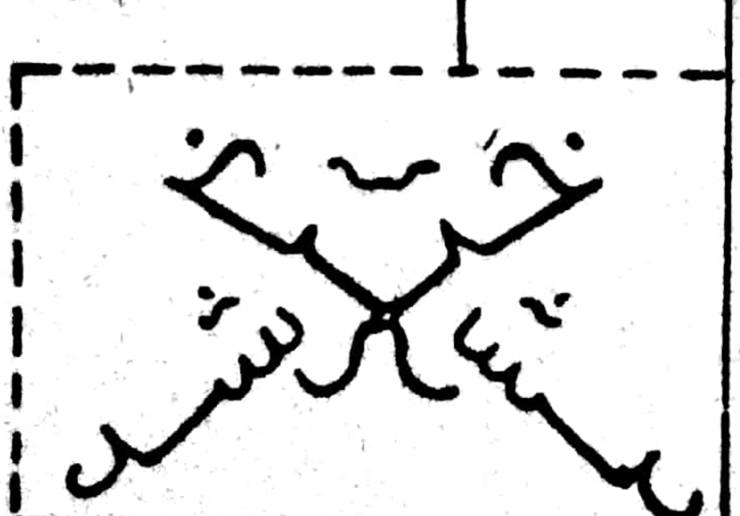
لفظ	معنی
بند آلیچہ	الگنی جس پر کپڑے لٹکاتے ہیں
تکان دادہ	جھاڑ کر۔ تکان حاصل مصدر
〃	از تکانیدن بمعنی جھاڑنا جھٹکنا
خیاط	درزی
برش	کٹائی
یخہ	گریبان
ایک	اچکن
زیر جامہ	شلوار
پانطلون	پتلون
تو بند در زیر جامہ ام انداز	میری شلوار میں ازار بند ڈال دو
چاک خوردہ	پھٹا ہوا
کالائے شستنی	وہ کپڑے جنکو دھلانیکی حاجت ہو
ماہوت	بانات
دستمال	رومال
گلی	پھول دار
شوخگن	میلے
آب بکش	دھو ڈال
مشکی	سیاہ
بخیہ	ایک قسم کی مضبوط سلائی یہاں مطلق سلائی مراد ہے۔

لفظ	معنی
طربوش	ترکی ٹوپی
خوب بیادم	خوب یاد
دادی	دلایا
دست کش	دستانہ
رخت شو	دھوبی
پیش بیار کہ	سامنے لاؤ کہ سر پر رکھ کر
بسر گذاشتہ بینم	دیکھوں

گفتگو (۱۰) موسم

لفظ	معنی
گرد باد	بگولہ
موم	لو گرم ہوا
مبہوت	حیران، پریشان
عرق	پسینہ
حبسِ ہوا	ہوا کا بند ہو جانا
بادزن	پنکھا
پایان شب	آخر رات
قدرے خنکی گرفت	کچھ ٹھنڈی ہو گئی ہے۔
مے وزید	مصدر وزیدن سے ماضی استمراری کا صیغہ ہے۔ وزیدن ہوا کا چلنا۔

لفظ	معنی	لفظ	معنی
تمازت	گرمی	طغیانی	سیلاب
مے توفد	پلپلاتا ہے	برودت	ٹھنڈک ۔ سردی
ییلاق	گرمیوں کے لئے سرد مقام	یخ	برف
قشلاق	گرم سیر مقام	چائیدہ شدہ	ٹھٹھڑا ہوا
مے غرد	گرجتی ہے	ژالہ	اولہ
بجنولہ	بجلی	حاصل	کھیتی کا پھل
عصر باراں	بارش کا برسنا	آسیب	نقصان
غریو تند	سخت گرج	تجیر	خیمہ کی قنات
زہرہ	پتہ	تکتک جا	کسی کسی جگہ
فصل عوض شدہ است	موسم تبدیل ہو گیا ہے ۔	شگوفہ	کونپل
		نارنج	نارنجی
پائیز	بروزن تاثیر موسم خزاں پت جھڑ	گل زرد	گیندے کا پھول
شتا	سردی	آلوچہ	ایک پھل کا نام ہے
صیف	گرمی	چغالہ	کچا
ربیع	سردیوں کے اختتام پر گرمیوں کی آمد کا درمیانی موسم	بہ	بہی ایک درخت کا نام ہے بہی دانہ اسی کے بیج ہیں۔
خریف	اس کے برعکس		
سیل	پانی کی زرد۔		
جویبار	ندی ۔ وہ جگہ جہاں بہت سی ندیاں ہوں		

عربی و فارسی سیکھنے کے لئے دو بہترین نصاب

مؤلفہ مولانا مشتاق احمد چرتھاولی رحمۃ اللہ علیہ

ابتداء سے عربی اور فارسی زبانیں سیکھنے کے لئے یہ دو بہترین اور مشہور نصاب ہیں۔ جو مشاہیر اہل علم اور ماہرین تعلیم کے پسند فرمودہ اور ملک کے بے شمار مدارس اور اسکولوں میں داخل درس ہیں۔ ان کتابوں کے مطالعہ سے کم سے کم وقت میں ہر دو زبانیں سیکھی جا سکتی ہیں۔ یہ نصاب اُستاد کے بغیر عربی و فارسی سیکھنے کے لئے آزمودہ نسخہ ہیں نصابات کی تفصیل درج ذیل ہے۔

عربی آسان نصاب	فارسی آسان نصاب
عربی زبان کا آسان قاعدہ	فارسی زبان کا آسان قاعدہ مع رسالہ آمدن نامہ عکسی گیز
علم الصرف اوّل دوم	فارسی بول چال (رہبر فارسی) عکسی گیز
علم الصرف سوم چہارم	لالغت فارسی عکسی گیز
علم النحو مع ترکیب اردو	صرف و نحو فارسی جدید مع تمرین عکسی گیز
عوامل النحو	لغات فارسی حصہ اوّل عکسی گیز
عربی گفتگو نامہ	لغات فارسی حصہ دوم عکسی گیز
عربی صفوۃ المصادر مع لغات جدیدہ گیز	
روضۃ الادب مع عربی خطوط عکسی گیز	

ملنے کا پتہ:- مکتبہ تھانوی دیوبند، یوپی